

Piotras Kropotkinas (1842–1921) visame pasaulyje garbingai tituluojamas „anarchizmo tėvu“ ir „rusų revoliucijos seneliu“. Šviesiausias žmonijos protus turbūt dar ilgai veiks jo sukurta anarchistinė filosofinė sistema, kurios pagrindas – vadinamasis „biosociologinis tarpusavio pagalbos dėsnis“. Dėl savo pažiūrų ir idėjų P. Kropotkinas buvo priverstas ištisus 40 metų praleisti emigracijoje. Vakarų Europoje jis parašė svarbiausius savo kūrinius: „Maištininko kalbos“ (1885), „Duonos užkariavimas“ (1892), „Revoliucionieriaus užrašai“ (1899), „Šiuolaikinis mokslas ir anarchija“ (1901), „Tarpusavio pagalba“ (1902), „Didžioji prancūzų revoliucija. 1789–1793“ (1909), „Valstybė: istorinis jos vaidmuo“ (1911). XIX a. pabaigoje savo idėjas P. Kropotkinas ilgą laiką viešino prancūzų anarchistų žurnale „Le Révolté“. 1880 m. birželio numeryje buvo išspausdinta jo esė „Žodis jaunimui“. 1885 m. ši esė įtraukta į Prancūzijoje išleistą P. Kropotkino knygą „Paroles d’un révolté“ („Maištininko kalbos“). Rusijoje ji išleista 1906 m. Grįžęs į tėvynę 1917 m., P. Kropotkinas dar kartą suredagavo šią knygą, papildė ją komentarais bei išnašomis. „Maištininko kalbos“ laikomos anarchokomunizmo pradmenų vadovėliu, o „Žodis jaunimui“ – anarchistinio jaunimo idealų aprašymo pavyzdžiu.

1901 m. istorinę Piotro Kropotkino esė „Žodis jaunimui“ lietuviškai išvertė Čikagoje gyvenęs lietuvis Domininkas Kaleininkas (1866–1947), pasirašinėjęs Juozo Laukio slapyvardžiu. Nuo 1899 m. J. Laukis leido mėnesinį „Anarchisto“ laikraštį, o nuo 1900-ųjų – anarchistinį laikraštį „Kūrėjas“, kurio buvo išleisti 23 numeriai. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą įsijungė į radikalios profsąjungų susivienijimo – Pasaulio pramonės darbininkų (IWW) – veiklą, leido lietuvių „pramoniečių“ laikraštį „Darbininkų balsas“, laikraštį „Proletaras“. 1917 metais už pasisakymus prieš JAV įstojimą į karą buvo valdžios areštuotas, o „Darbininkų balsas“ uždarytas. Pasibaigus karui, buvo grįžęs į Lietuvą ir po to „sudešinėjo“.

1928 m. P. Kropotkino „Žodį jaunimui“ atskira brošiūra išleido Lietuvos socialdemokratų organizacijos užsienyje (LSDOU, vadinamųjų „plečkaitininkų“) laikraštis „Pirmyn“. Brošiūroje nurodomas vertėjo pseudonimas – P. Šnekutis. Manoma, kad laikraščio redakcija pasinaudojo Domininko Kaleininko (Juozo Laukio) vertimu.

Pažangusis Lietuvos jaunime!

Tu esi kultūringos socialistinės Lietuvos ateitis. Šios knygutės tikslas – uždegti revoliucine kovos mintimi Tavo jauną plakančią krūtinėje širdį ir paraginti iš dabartinio apsnūdimo prie socialistinio darbo, prie kovos už naują socialistinį pasaulį, kurio siekia ir už kurį kovoja visų kraštų darbininkija ir darbo inteligentija.

Mūsų atsilikusioj ir klerikalizmo ūkuose paskendusioj Lietuvoj ligi pastarųjų metų kaip ir nebuvo tos kilnios socialistinės kovos – gyvesnio, gilesnio ir platesnio socialistinio sąjūdžio. Tas viskas šliaužė paviršium, apimdamas visai neskaitlingus darbo žmonių sluoksnius ir jaunimą. Nebuvo geros socialistinės spaudos, literatūros ir propagandos, kas būtų galėję suburti darbo žmones ir pažangujį jaunimą į stiprias socialistines organizacijas praktiškame gyvenime. Tam, žinoma, buvo ir daugelis įvairių kliūčių iš klerikalinės ir buržuazinės reakcijos pusės. Todėl visai nenuostabu, kad daugely vietų skaitlingos socialistinės moksleivijos kuopelės, praėjus gimnazistiškam įkarščiui ir neturėdamos gilesnio klasinio susipratimo, visiškai išnykdavo pilkame gyvenime, dažnai nepalikdamos jokių pėdsakų. Tų kuopelių nariai, nesuėję artimesnin kontaktan su menkai organizuota Lietuvos darbininkija ir darbo valstiečiais bei nepersieme jų buitimi, – išėję gyveniman už poros trejetos metų paskėsdavo miesčioniškoj aplinkumoj, pamiršdavo savo socialistines idėjas ir pasidarydavo šiaudiniais inteligentais – karjeristais, kuriems būdavo visiškai svetima liaudies gyvenimo kova. Tokie reiškiniai tik padėdavo įsigalėti klerikalinei ir fašistinei reakcijai. Nes tikrumoje nieko nebuvo, kas būtų galėję tai reakcijai, kaipo reali vieninga jėga, atsispirti. Ir štai dėka to mes šiandien Lietuvoj turime fašistinę diktatūrą ir jos palydovę klerikalinę reakciją. Bet dėl to nereikia nusiminti ir nuleisti rankų. Tas viskas privalo būti mums brangiai kainavusia pamoka, kurią patyrę, privalome ieškoti kelių ir priemuonių, kaip nuo jos atsikratyti.

Dabartinė tamsi ir žiauri reakcija yra laiko reiškinys. Anksčiau ar vėliau ji turės subyrėti, jeigu tik mes subūrę visas jėgas išvien prieš ją kovosime. Nes socialistinis judėjimas yra istorinė būtenybė, ir jo niekas negalės išnaikinti. Žmonių krauju ir ašaromis galima tik sustabdyti, bet neišnaikinti socialistinį judėjimą. Todėl mūsų pareiga, patyrus paskutinių metų žiaurumus – burti visas sveikas socialistines jėgas į stiprią vieningą organizaciją ir žengti išvien į kovos frontą. Be to, neužmirškime, kad nuvertus fašistinę diktatūrą, mums nemažiau teks atkakliai kovoti prieš vis labiau po fašistų globą įsigalintį klerikalizmą ir stiprėjančią reakcingą buržuaziją ir inteligentiją.

Todėl, pažangusis Lietuvos jaunime, visi, kam daužosi širdis krūtinėj, vardan ko tai kilnesnio, aukštesnio ir žmoniškesnio – stokime į vieningą, socialistinį revoliucinės kovos frontą prieš fašistinę diktatūrą, prieš juodąjį klerikalizmą, prieš buržuaziją už laisvą, kultūringą ir socialistinę Lietuvos darbo žmonių, o kartu ir visos Lietuvos ateitį.

P. Š., Vilnius, kovo 11 d., 1928 m.

Piotr Kropotkin
Žodis jaunimui

*Kas vargo retežių nedrįsta numesti,
Tas laisvas niekuomet nebus!*

JULIUS JANONIS

I.

Mūsų tikslas – pasikalbėti su jaunuoliais. Tegu seniai, kurių senos širdys, geriau uždengia šią knygutę ir nevargsta skaitydami: jiems vis viena ji nieko nepasakys.

Sakysim, kad tu esi jaunas, taip virš dvidešimt metų. Baigi mokslą ir greitu laiku žengsi gyveniman. Tavo protas, reikia manyti, laisvas nuo prietarų, kuriuos pasistengei aplenkti: velnio tu nebijai ir nelabai nori klausytis maldų ir pamokslų bažnyčiose. O kas svarbiausia, tu neįeini skaičiun tų susmukusios mūsų gadynės apverktinų vaikų, kurie puikiai, sulig paskutinės mados, pasirėdę slankioja be užsiėmimo ir jau iš pat jaunystės svajoja, kaip pasidžiaugti gyvenimu, kaip užganėdinti savo žemuosius instinktus. Tarkime, kad tu turi širdį, kad ir ji stuksi tavo krūtinėje vardan ko tai geresnio, kilnesnio.

Ir štai prieš tave prievarta stojasi klausimas: „Ką daryti“? Tas klausimas sukiojasi apie tave ir nuolat vargina tavo smegenis. Kaip jaunuolis, tu iš tikrųjų jauti, kad jeigu jau mokslą baigėi ir ko nors išmokai – žinoma visuomenės sąskaiton – tai reikia sunaudoti įgytąsias žinias ne tam, kad gyvenus ir mitus svetimu darbu, bet tam, kad tapus tai visuomenei naudingu. Iš tikrųjų, reikia būti paskutiniu žmogumi, niekšu, kad nesistengtum savo žiniomis, protu ir energija būti naudingu išliuosavimui žmonijos, vargstančios skurde ir tamsybėj.

Tu svajoji apie tai – tiesa? Taigi pažiūrėsime, ką daryti, kad tavo svajonės virstų tikrenybe.

Aš nežinau, kokiose sąlygose tu esi gimęs. Gali būti, kad tau nusišypsojo laimė ir pasisekė įgyti rimtų mokslo žinių: gal tavo priešaky stovi daktaro, literato ar mokslininko plati dirva, reikalaujanti daug jėgų, ir tu savyje tas jėgas jauti. O gal tu geras amatninkas: aukštojo mokslo pasiekti tau nepavyko, bet užtai iš arti pažinai sunkų darbininko gyvenimą.

Pradėsime nuo pirmojo mūsų samprotavimo, o vėliau grįšime ir prie antrojo. Tarkime, kad tau priseis būti – na, nors gydytoju.

Už dienos biednas žmogelis pakvies tave pas ligonį. Jis nuves tave kokion nors sulinkusion, vėjo perpučiamon kiauru, suirusiu stogu purvinon bakūžėn. Toje šaltoje bakūžėj tu rasi ant purvinų skarmalų, pridengtą tokiais pat skarmalais, ligonę: išblyškusiais veidais suvargę vaikučiai, vos pridengti ryzais, nusigandę žiūri į tave. Vyras pasakys tau, kad jis visą savo gyvenimą dirbo po trylika, keturiolika valandų į dieną ir kad dabar jau keturi mėnesiai, kaip be darbo. Anksčiau, kai jis darbo netekdavo, žmona ką nors pridurdavo: ji plaudavo baltinius, galbūt kasdieną atnešdavo po keletą centų. Bet štai jau du mėnesiai, kaip ji nesikelia, ir šeimynoje vargas susuko sau lizdą.

Tu, žinoma, tuojau supratai, kad mikstūromis čia nieko nepagelbėsi, kad ligos priežastis – bendras nusilpimas, stoka gryno oro ir maisto. Ką gi tu patartumei ligonei, mano gydytojau? – Geroką gabalą keptos mėsos rytais, pasivaikščiojimą gryname ore, sausą, gerai išvėdintą kambarį? Kokia pikta ironija! Nejaugi ligonė pati, nelaukdama tavo patarimų, nepradėtų valgyti, jeigu ji turėtų ką valgyti!

Jeigu tu žmogus nuoširdus, jeigu tavo paprasta sąžininga kalba patiks prastiems žmonėms, tai tu dar daug ką iš jų sužinosi. Jie tau papasakos, kad už sienos tokiam pat urve guli skalbėja: štai jos krūtinę draskanti kosulį tu dabar girdi; o ten, šalia vienos šeimos visi vaikai serga; gretimą lūšnoj gyvenanti skalbėja nebesulauks pavasario; kitame name – dar blogiau.

Ir ką gi tu patartumei tiems visiems ligoniams? Tavo galvoje sukinėjasi mintys: „permaina klimato, pagerintas maistas, mažiau varginančio darbo“, bet liežuvis atsisako tas mintis išreikšti, ir tu išeini su prislėgta širdimi ir prakeikimu sieloj.

Rytojaus dieną dar tebegalvoji apie savo nuliūdusius pacientus, o tavo draugas gydytojas-karjeristas tau pasakoja, kad pas jį buvo atvažiuavęs tarnas iš turtingo namo. Jį taip gi kvietė pas moterį ligonę, gyvenančią puikiame rūme, kurios gyvenimas praeina vien rūpesčiuose apie papuošalus, vizitus ir balius. Jos ligos priežastis – visa eilė naktų praleistų baliuose, pasilinksminimuose. Tavo draugas patarė jai normalesnį gyvenimą, mažiau vartoti stiprių valgių, skanių gėrimų, daugiau ramumo, kelionę į užsienius; net nepamiršo patarti gimnastikos, kad nors dalinai pavaduotų fizinį rankų darbą.

Ir štai kas išeina – viena miršta dėl to, kad visą savo gyvenimą be poilsio dirbo ir niekuomet sočiai nepavalgė, o kita serga, vysta dėl to, kad visą savo gyvenimą per daug valgė ir nežinojo, kas yra darbas.

Jeigu tu priklausai skaičiun tų išpurpusių charakterių, kurie, matydami pasibjaurėtinus apsireiškimus, ramina save už alaus bokalo, tai po truputį priprasi prie tokių reiškinių, su pagalba gyvuliškų instinktų pamažu pereisi į karjeristų eiles ir ramiai užmerksi akis, kad nematytumei tos ubagystės, to skurdo.

Bet jeigu tu tikras žmogus, jeigu tavo jausmai priprato visada pasireikšti darbams, jeigu gyvuliška prigimtis neužmušė tavyje galvojančio žmogaus, – tada vieną gražią dieną tu pasakysi: – Ne, tai yra biauru ir nesažininga, toliau taip būti negali. Tuščias darbas gydyti ligas, reikia jas perspėti. Nes nors ir mažiausias ekonominis liaudies būvio ir mokslo pagerinimas, šviesos spindulys jos gyvenime, – jau įvairias ligas sumažintų pusiau. Todėl velniop vaistus ir mikstūras! Daugiau šviesos, oro, maisto, štai iš kur reikia pradėti gydyti. Be šių dalykų gydytojo amatas – kvailiausi monai!

Nuo tos dienos tu suprasi, kas tai yra socializmas. Tu panorėsi labiau įsigilinti į jo mokslą ir jeigu dėl tavęs, kaip artimo, taip ir visos žmonijos meilė ne tušti žodžiai, ir jeigu tu, nagrinėdamas socialinį klausimą, vartosi tokius pat metodus ir indukcijas, kokius pripratai vartoti eidamas mokslus – tai tu būtinai būsi mūsų eilėse. Tu dirbsi drauge su mumis pagreitinimui socialinio perversmo.

Bet gal tu atsisakysi nuo gydytojo praktikos ir panorėsi ieškoti moksle tų aukštų pasitenkinimų ir malonumų, kokius duoda gamtos paslapčių nagrinėjimas. Lygiai kaip astronomas, fizikas, chemikas, tu atsidėsi grynai mokslui. Bet dėl kokių sumetimų tu tai padarysi? – Dėl malonumų, kuriuos duoda mokslas? Jeigu taip, tai kuomi tu būsi geresnis, būdamas mokslininku, pasišventęs mokslui dėl malonumų, už girtuoklį, kuris taip pat ieško malonumų ir juos randa degtinėje? Mokslininkas, žinoma, pasirinko sau geresnį malonumų šaltinį, nes jo malonumai ir stipresni, ir pastovesni. Bet tik tame ir visas skirtumas! Ir girtuoklis, ir mokslininkas, abu siekia savo asmeninio pasitenkinimo, abiejų vienas ir tas pats egoistinis savimeilės tikslas.

Bet ne – tokio egoistinio gyvenimo tu nepanorėsi. Dirbdamas mokslui tu galvoj turėsi žmoniją, ir mintis apie žmoniją vadovaus tau pasirenkant sau užsiėmimą. Koks gražus, stebėtinai apsirikimas! Ir kas tik iš mūsų jam neužmokėjo duoklės, kuomet pradžioje pasišventė mokslui!

Vienok, jeigu tu iš tikrųjų galvoji apie žmoniją, tau prieš akis būtinai stojasi skaudi abejonė. Jeigu tik tavo protas yra pripratęs galvoti nuosekliai, be gudrybių ir be savęs apgaudinėjimo, tu tuojau pastebėsi, kad dabartinėje visuomenėje mokslas yra puikios prabangos dalykas, pagražinąs gyvenimą saujelei išrinktųjų ir visai nepasiekiamas dideliausiai daugybei žmonių.

Iš tikrųjų, štai jau virš šimto metų, kaip mokslas nustatė sveiko supratimo pamatus apie pasaulio įkūrimą (atsiradimą). Bet ar daug ant žemės žmonių, turinčių tą supratimą ir bendrai apdovanotų išmintimi, galinčių tai suprasti? Jų iš viso keletas tūkstančių, išmėtytų tarpe milijonų gyvenančių baime ir prietarais kitų žmonių, kuriuos laiko apglėbę tamsybė įvairių religijų šarlatanai.

Arba – mesk žvilgsnį į tai, kas išrasta mokslo žmonių sveikatai ir dorai apsaugoti. Tas mokslas tau pasakys visa, kas reikalinga mūsų kūno sveikatos užlaikymui; jis nurodys tikrus kelius proto ir sielos sveikatai išlaikyti. Bet argi tas visas milžiniškas darbas nelieka mūsų knygoje mirusiomis raidėmis? Ir kitaip, argi gali būti, kuomet mokslai pasiekiami saujelei privilegijuotų, kuomet turtai dalina visuomenę į dvi klases: žmonių, gyvenančių menkučiu uždarbiu, ir žmonių, gyvenančių svetimu darbu; iš to išeina, kad dėl devynių dešimtųjų visų žmonių mokslo patarimai nueina pro šalį.

Daug būtų galima pateikti panašių pavyzdžių, bet jie nebūtinai reikalingi. Išeik tik iš savo Fausto studijos, į kurią šviesa prasimuša per apdulkėjusių langų geležines grotas, apsidairyk apie save, ir kiekviename žingsny rasi patvirtinimą to, kas buvo pasakyta.

Ne naujų mokslo tiesų ir naujų išradimų dabar stoka; šioj valandoje reikalinga visų pirmiausia išplatinti jau gautas tiesas, įvesti jas gyveniman, padaryti jas visiems prieinamas. Reikia padaryti, kad visa žmonija tas tiesas galėtų suprasti ir pritaikyti gyvenimui, kad mokslas nustotų buvęs prabangos dalyku, kad jis būtų padėtas gyvenimo pamatan. To reikalauja paprastas teisėtumas.

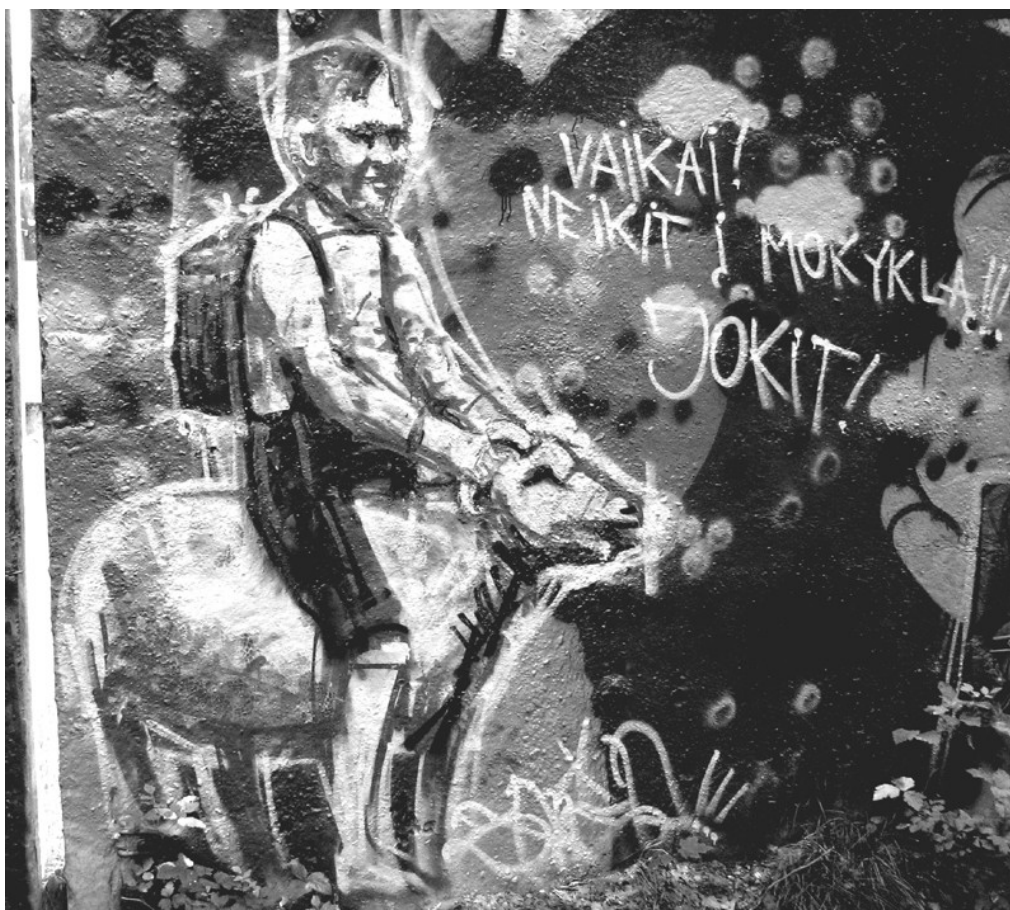
To reikalauja ir pats mokslas. Tikra pirmyneiga, tikras progresas moksle galimas bus tik tada, kai žmonių sąmonė pajėgs suprasti naujai atidengiamas tiesas. Mechaninė šilumos teorija, išdėstyta septynioliktojo šimtmečio pabaigoje, išstisęs aštuonias dešimtis metų gulėjo mokslo akademijų užrašuose, kol pagaliau fizikos mokslas ir metodai jos supratimą išplatino visuomenėje, kol visuomenės protas pakilo tiek, kad tą tiesą, tą atidengimą galėtų suprasti. Lygiai taip pat praėjo net trys žmonių kartos, kol Erazmo Darvino teorija apie augalų ir gyvulių evoliuciją (kitėjimą) buvo

priimta iš jo anūko Karolio lūpų, bet ir tai ne be tam tikro spaudimo ponų akademikų iš visuomenės pusės.

Mokslininkas, lygiai kaip ir menininkas, visada būna vaisiumi tos draugijos, tos visuomenės, kurioje jis išaugo ir kurią jis mokina.

Bet jeigu įsigilinsi į šias pažiūras, tu suprasi, kad visų pirmiausia reikia siekti gilaus visuomenės pertvarkymo; reikia visų pirma pakeisti dabartinę tvarką. Dėl tokios tvarkos mokslininkas su savo žiniomis stovi atsiskyręs, tuo tarpu aplink jį gyvena žmonės tokio pat padėty, kaip ir prieš penkis šimtus arba tūkstantį metų, t. y. padėty vergų, nepajėgiančių galvoti ir suprasti mokslo nustatytų tiesų. Ir kuomet prieisi prie šių tikrai žmoniškų ir podraug giliai moksliskų pažiūrų, tu, be abejonės, nustosį potraukio prie abstraktinių mokslų. Tu pradėsi galvoti apie tai, kaip reikėtų padaryti visuomenės pertvarkymą; ir jeigu tu šioj srity neatsisakysi nuo nepaperkamų mokslinio tiesos ieškojimo metodų, tu būtinai būsi priverstas stoti į vieną eilę su socialistais. Atsisakęs nuo visokių gudrių sprendimų, tu įstosi į mūsų eiles.

Nenorėdamas toliau ieškoti vis aukštesnių ir aukštesnių šaltinių asmeniniam smagumui surasti dėl tų, kurie jau ir taip tuos gyvenimo džiaugsmus yra pasisavinę, tu atiduosi savo žinias, savo mokslą tiesioginiam žmonijos tarnavimui. Ir būk tikras, kad supratimas, atliktos pareigos ir jausmai, su darbais suderintos mintys duos tau tokią jėgą, kokios savyje nesitikėjai. O toj dienoj, – toji diena nebetoli, nežiūrint, ką tavo profesoriai kalbėtų, – tuo laiku, kuomet visuomenės pertvarkymas, kuriam atidavei savo jėgas, bus padarytas, kuomet mokslas, bendrai vedami mokslo darbai ras daugybę padėjėjų iš darbininkų tarpo, – įgaus tokią jėgą, tokią galybę, kad dabartiniai mokslo daviniai pasirodys paprastais, menkučiais mokinių praktikos darbais. Tuomet iki valiai galėsi džiaugtis mokslu, nes tas džiaugsmas bus visiems prieinamas.

II.

Jeigu tu baigi juridinių mokslų kursą, tai labai gali būti, kad džiaugies svajonėmis dėl savo būsimojo veikimo, – juk mes sakėme, kad altruizmas, t. y. noras daryti gerą visiems, ne tik sau vienam, tau nesvetimas. Tu gal svajoji paaukoti savo gyvenimą kovai su priespauda ir neteisybe, gal tiki kurti įstatymus, kurie, tavo manymu, tarnauja teisėtumui. Ir manai sau – „kur gi rasti geresnę dirvą“, ir eini gyveniman pilnas vilties ir įsitikinimų, kad pasirinktoji tavo veikimo dirva bus kuo geriausia.

Bet nors pripuolamai atidenkime teismo kroniką ir pažiūrėkime, kas tavęs laukia.

Štai turtingas dvarininkas; jis reikalauja, kad iš vieno jo palivarkų iškeltų nuomininką valstietį, kuris nemoka už žemę sutartos nuomos. Iš įstatymų pusės jokios abejonės negali būti: kadangi valstietis nemoka nuomos – jis turi būti iškeltas. Bet jeigu išsigilinsi į dalyką, tai pasirodys štai kas: dvarininkas visą savo gyvenimą tik tiek ir žinojo, kad pragerdavo savo palivarkų pajamas, tuo tarpu valstietis amžinai dirbo ir amžinai alkanavo. Dvarininkas piršto nepajudino, kad pakeltų išnuomuotosios žemės našumą, tuo tarpu žemės kaina per paskutinį dešimtmetį dukart padidėjo, ačiū pravestam geležinkeliui, išvestiems naujiems keliams, nusausinimui pelkių ir prasiplėtimui gretimo apskrities miesto. Valstietis nuomininkas, kuris daug dirbo, kad pakiltų dvarininko žemės kaina, labai suvargo, po nederlingų metų įkrito į skolas ir nebegali užmokėti nuomos.

Įstatymai visada stovi savininko pusėje ir šiuo atveju kalba dvarininko naudai. Bet tu, – jeigu tavyje juridiniai „straipsniai“ neužmušė teisėtumo jausmo, – ką tu darytumei? Ar reikalautumei, kad iš valstiečio atimtų geresnį inventorių, kad būtų padengtas nuomos mokestis, o su likusiu išmestų laukan, – kaip to reikalauja įstatymai; arba gal tu pareikalautumei, kad dvarininkas grąžintų valstiečiui tą dalį pridedamosios žemės vertės, kuri valstiečio darbu padidėjo? – kaip to reikalauja teisėtumas. – Katron pusėn tu stotumei? Įstatymų pusėn prieš teisėtumą? Arba teisėtumo pusėn ir jau, žinoma, prieš įstatymus?

O jeigu darbininkai sustreikuotų neperspėję fabrikanto, – kieno pusę tu palaikytumei? Įstatymų, t. y. fabrikanto, kuris pasinaudodamas darbininkų pertekliumi, darbo rankų pigumu, krauna sau didžiausius kapitalus? O gal kiltumei prieš įstatymus ir stotumei darbininkų pusėn, kurie uždirbdami centus gyvena pusbadžiu? Ar panorėtumei palaikyti tą klaidingą nuomonę, kuri kalba apie „laisvas sutartis“ tarp darbdavių ir darbininkų? O gal tu, prisilaikydamas paprasto teisėtumo, pasakytumei, kad sutartis, padaryta tarp sotaus ir alkano, tarp galingo ir silpno, yra visai ne sutartis, bet prievarta, ir stotumei prieš įstatymus, būdamas įsitikinęs, kad ir čia kaip ir visur kitur, įstatymai priešingi teisėtumui?

Arba štai, pagaliau, šiomis dienomis įvykęs faktas. Žmogus, valkiodamasis po turgavietę, nuo vieno stalo pagavo kepaliuką duonos ir pradėjo bėgti. Jį, žinoma, sugavo ir pradėjo tardyti, pasirodė, kad jis darbininkas-bedarbis ir kad jis su šeimyna neturi ko valgyti. Aplinkui susirinkęs būrys žmonių pradėjo prašyti tą žmogelį paleisti, bet duonos pirklys tvirtai laikėsi įstatymų. Žmogų, pavogusį duonos kepaliuką, nuvedė policijon, surašė protokolą, ir teisėjas nusprendė duonos vagį įkisti šešioms mėnesiams kalėjiman. To reikalavo įstatymai, akloji Temidė! – Argi tavo sąžinė nepasipiktins tais įstatymais, tuo visuomeniniu surėdymu, matant, kad panašios rūšies nuosprendžiai rašomi kasdien!

Apžiūrėjęs bent vieną iš didžiųjų kalėjimų ir matydamas, kad ten žmonės nepakenčiamai sunkiose sąlygose metų metais pūdomi įvairių teismų nuosprendžiais, nejaugi tu galėtumei ramiai miegoti? Arba vėl, nejaugi reikalautumei, kad kištų į tą kalėjimą revoliucionierių, kuris kėsinosi nudėti „soste“ sėdintį galvažudį? Nejaugi tu reikalautumei, kad kareiviai šaudytų žmones, kuomet jie ant būsimo gyvenimo barikadų iškelia vėliavą?

– Ne, tūkstantį kartų ne!

Jeigu tu galvoji, o ne vien tik kartoji tai, ką esi išmokęs; jeigu tu įsigilinsi į faktus ir atskirsi įstatymą nuo fikcijos, supainiotos įvairių juristų, siekiant palaikyti galingojo teises, t. y. palaikyti visus neteisėtumus, žmonijos paveldėtus iš sunkių kruvinos istorijos laikų, – tave būtinai apims gili neapykanta tiems įstatymams. Tu suprasi, kad pasilikus tarnauti rašytiems įstatymams reiškia gyventi priešingiems teisėtumo įstatymams ir amžinai ieškoti kompromisų su savo sąžine; bet kadangi tokia kova žmogaus viduje ilgai negali trukti, tai tu arba turėsi užmušti savo sąžinę, arba nutraukti ryšius su senovės padavimais; tu įstosi į mūsų eiles ir drauge su mumis kovosi prieš visus neteisėtumus: ekonominius, politinius ir visuomeninius.

Ir tada tu būsi socialistas, būsi revoliucionierius.

O tu, jaunas inžinieriaus, svajojantis pagerinti darbininkų likimą pritaikydamas pramonei savo žinias, savo mokslą, – kiek tavęs laukia nusivylimų! Tu, pavyzdžiui, atiduodi savo jėgas, kad suprojektuotum geležinkelį, kuris kokiame nors žemės kamuolio krašte, pramušdamas kalnus, akmenines klintis, galų gale suvienytų gamtos atskirtas dvi tautas. Tokia bent tavo svajonė. Bet vos tik prasidėjo darbai – tu jau matai mirstančius įvairių ligų išsvargintus pulkus žmonių, kiti jau atidurbę grįžta namo su keletu grašių kišenėje ir su džiovos sėkla krūtinėje. O kai geležinkelis jau bus gatavas, tai tu su pasibiaurėjimu žiūrėsi, kaip jis tarnauja, kad būtų galutinai pavergtos ir apiplėštos ištisos valstiečių sritys, arba kad įsibrautų priešininko armotos!

Bet ne, savo jaunas jėgas tu galbūt atiduosi išradimams, kurie, sulig tavo manymu, ilgainiui palengvins žmogui padaryti reikalingus jam daiktus – ir po daugelio nemiegotų naktų, karščiaujamosi ir vilties, tu galų gale pasieksi tikslą. Tavo išradimas nepaprastai tobulas! Ir štai tavo išradimą stato pramonėn, fabrikān, ir rezultatai – kuo puikiau, viršija net tavo buvusias svajones: viena mašina pavaduoja šimtus žmonių! Bet fabrikantai, pastatę keletą tokių tavo išrastų mašinų, išmetė gatvėn tūkstančius darbininkų. Fabrike liko seniai ir vaikai – tūkstančiai šeimynų liko be duonos kąsnio, tuo tarpu trys ar keturi fabrikantai semia turtus, jų puotose, baliuose vyno upės teka... Ar tai toks buvo tavo tikslas?

Jeigu imsi nagrinėti šių dienų pramonės istoriją, tai sužinosi, kaip mažai mašinos prie dabartinio surėdymo pagerino darbininko būvį. Tu pamatysi, kad išradus siuvamąją mašiną, siuvėja nieko neišlošė: tas pats ilgas įkyrus darbas, tie patys rūpesčiai dėl duonos kąsnio; kad nežiūrint išrastų verpiamųjų mašinų, verpėjos po senovei gyvena pusbadžiu, džiūsta ir miršta džiova nuo verpyklos dulkių; kad juodadarbiai darbininkai sėdi be darbo alkani greta išrasto Žiraro lifto ir t.t. Ir jeigu imsi nagrinėti visuomeninius klausimus nepriklausoma mintimi, tuojau suprasi, kad prie dabartinio surėdymo, esant stambiai privačiai nuosavybei ir sandomam darbui, kiekvienas naujas išradimas, jeigu jis šiek tiek ir palengvina dalies darbininkų gyvenimą, bet jis neša likusiems badą ir vargus, nes kiekviena nauja mašina išmeta gatvėn mases darbininkų, stumia juos alkio ir skurdo glėbin. Dabartiniame visuomenės surėdyme naujais išradimais naudojasi ir sau turtus krauna tik tie, kurie jau turi paglemžę viską savo rankose.

Bet ką gi tu darytumei, jeigu prietumei tokių išvadų? – Viena iš dviejų: arba pradėtumei svaiginti savo sąžinės balsą visokiais gudriais samprotavimais ir pamažu, panaikinęs savyje doras savo jaunystės svajones, pradėtumei ieškoti pelningo gyvenimo ir stotumei į išnaudotojų eiles. Arba, – jeigu tavyje yra tvirta doros valia – sau pasakytumei: – „Ne laikas dabar užsiimti išradimais. Visų pirma reikia pakeisti darbo ir gamybos sistemą. Ir kuomet stambios privatinės nuosavybės daugiau nebebus, tuomet kiekvienas naujas išradimas pramonėje eis naudon visai žmonijai. Tuomet visa darbininkų masė, dabar vergaujanti, pasidarys susipratusių galvojančių žmonių masė; išradimams atsidarys plačiausias durys; – ir naujose gyvenimo sąlygose technika pradės taip greit vystytis, kad per keletą dešimčių metų pasieksime tai, apie ką šiandieną tik svajoti drįstame.

Ką gi galėčiau, pasakyti tau, mokytojau, liaudies švietėjau? Žinoma, turiu galvoj ne tą, kuris į savo profesiją žiūri kaip į sunkų, įkyrų amatą, ir ne tam noriu pasakyti, bet tam, kuris tiki mokykla, kuris jaučiasi laimingas vaikučių tarpe ir kuris, žiūrėdamas į jų linksmus veidelius, turi viltį sužadinti jaunose jų galvutėse visuomeniškąsias mintis, kokios paties galvoje kadaise skraidė.

Dažnai matau tave nuliūdusį ir spėju, kodėl. Dar šiandien tavo mylimasai mokinys spindančioms akutėms atpasakojo pasaką apie Vilių Tellį, užmušusį tironą ir iškėlusį sukilimo vėliavą Šveicarijoje. Jo akutės spindėjo, jis, rodėsi, pats yra pasiruošęs stoti kovon su tironais ir gyvai kartojo Šilerio eiles:

*„Nebijok vergo, traukančio pančius,
Nebijok laisvo žmogaus!“*

Bet vos tik suspėjo vaikutis pareiti namo, tuojau pradėjo tėvas ir motina jį barti, kodėl nenusiėmė kepurės, sutikęs kleboną, policijos viršininką ir ištisą valandą skaitė jam „kantrybės ir paklusnumo“ pamokas.

O vakar tau pasakojo, kas išėjo iš tavo geresniųjų mokinių. Visi jie nukrypo į kitą kelią. Vienas iš jų pradėjo kliedėti apie kariškus laipsnius su blizgučiais; kitas įlindo į kokią tai fabriko kontorą, kad drauge su fabrikantu apvaginėtų darbininkus; trečias vėl susirūpinęs kokia tai šilta vieta ir t.t. O tu, padėjęs tiek vilties tuose savo numylėtiniuose, dabar vaikštai nuliūdusią širdimi galvodamas, kaip nesutampa gyvenimas su gerais sumanymais.

Taip, kol kas tu dar galvoji tokiomis temomis. Bet, rodos, per kokius du tris metus, pakankamai pergyvenęs tų visokių nusivylimų, atidėsi šalin savo mylimuosius klasikus ir pradėsi tvirtinti, kad Vilius Tellis iš tikrųjų buvo vaikus mylintis tėvas, bijojęs strėle sužeisti savo sūnų, vienok jis per daug įsikarščiavo; sakysi, kad poeziją labai malonu skaityti vakarais, ypač po to, kai ištisą dieną aiškinais sudėtinių procentų taisykles, bet kad gerbiamieji poetai skraido padangėmis ir kad jų poezijos niekaip negali pritaikyti nei gyvenimui, nei būsimai pono mokyklų inspektoriaus revizijai... Ir tavo Šileris, Nekrasovas, pradės apsidengti voratinkliais gulėdami lentynoj.

Arba tarkime taip, – tavo jaunystės svajonės pavirs tavyje suaugusio žmogaus įsitikinimais. Tu panorėsi, kad visiems be išimties būtų pasiekiamas platus bendras išsilavinimas, kaip mokykloje, taip ir už jos sienų, ir jei būsi įsitikinęs, kad dabartinėse sąlygose to pasiekti negalima, tu pradėsi kritikuoti esamąjį surėdymą.

Tuomet tave paliuosuos ir greičiausiai be prašymo; tu paliksi mokyklą, ateisi pas mus ir drauge su mumis šviesi bei lavinsi suaugusius žmones, aiškindamas, kuo žmonija gali ir privalo tapti – kur ji eina ir kas jai trukdo užkariauti laisvę, gerovę ir laimę. Tu tada įstosi į socialistų eiles ir drauge su mumis dirbsi pertvarkymui dabartinio surėdymo, pašalinimui iš visuomenės kūno pelėsių ir supuvimų, kurie ėda gerą žmogaus puses, kurie ryja geriausias jo širdies stygas.

Pagaliau tu, jaunas dailininke, skulptoriau, poete arba kompozitoriau, – argi nepastebi, kad tau ir tavo kolegoms trūksta to didelio įkvėpimo, kuris vedžiojo didžiųjų senovės menininkų plunksną, teptuką ar skaptą? Ar nejauti, kad mūsų dienų menas išsinešiojo, sumenkėjo, kad meno srity viešpatauja bendras susmukimas, kuris žudo gabumus ir talentus? Bet kaip gi gali būti kitaip?

Tos aukštos laimės, to gilaus jausmo, kokį pergyveno atgimimo laikų menininkai, kuomet jie atidengė senojo pasaulio meno turtus ir patys naujai atgimė, dabartinis menas neturi. Šaunioji idėja, galinti daryti stebuklus – idėja revoliucinio pasaulio sužadavimo – dabartinio menininko dar neišbudino. Todėl be aukštų idėjų, be paskatinimų šių dienų menas ieško idėjų ir įkvėpimų vadinamame realizme ir „prakaite veido savo“ kamuojasi bandydamas atvaizduoti rąsą ant augalo lapo, kraują, raumenis, arba gaišta, knibžda prie visokių menkniekių, aprašinėdamas eilėmis ir proza kokias nors svaiginančias sąšlavų duobės dujas ar ištvirkusios moteriškės miegamąjį kambarį.

– Bet jeigu jau taip, tai ką gi daryti? – paklausi. Atsakymas paprastas. Jeigu tavo „šventoji“ ugnis ne kas kita, kaip kambarį smilkstantis nakties žiburėlis, tai daryk ir toliau tą patį, ką iki šiol darei; po truputį tavo menas nusmuks iki sienų teplojimo kokio nors turtuolio name, iki eilių rašymo operetei ar balaganui, iki smulkių feljetonėlių bulvariniame dienrašty – dauguma iš jūsų jau ir be to eina šiais keltais.

Bet jeigu tavo širdis iš tikrųjų plaka drauge su visos žmonijos širdimi; jeigu tu, kaip tikras poetas, menininkas sugebi nugirsti ir pagauti tikrąjį gyvenimą, – tuomet tu, matydamas ir jausdamas jūras žmonijos kentėjimų, kylančių aplink tave, mirštančius badu žmones, krūvas sušaudytų lavonų, dejavimus tavo brolių, kankinamų kalėjimuose, matydamas milžinišką kovą, kylančią visur prieš niekšus ir skriaudėjus – tu negalėsi pasilikti bešaliu.

Tu stosi į eiles nuskriaustųjų ir paniekintųjų, suprasi, koks didis ir neapsakomai gražus gyvenimas ten, kur verda kova už šviesą, už teisybę, už visos žmonijos laimę!

Bet tu mane sulaikai ir klausai: – Ką gi daryti, galų gale? Jeigu abstraktūs mokslai – prabangos dalykas, o konkretūs, taikomieji – eksploatacijos įrankis; jeigu įstatymai yra ne daugiau kaip neteisybės ir skriaudų įsikūnijimas; jeigu medicina – vien tik monai; jeigu mokykla pastatyta, kad sutrupėtų kovoje su gyvenimo praktika; jeigu menas be revoliucinių įkvėpimų pavirto niekais – tai ką gi lieka daryti!

– Ką lieka daryti? Viską ir viską! Milžiniškas darbas stovi priešais tave – darbas aukščiausiam laipsny, viliojantis, traukiantis; darbas, atitinkantis tavo sąžinę ir pajėgiantis patraukti tik pačius geriausius, teisingiausius ir tvirčiausius žmones...

Koks darbas? Tuoju sužinosi.

III.

Arba darysi begalinius kompromisus su savo sąžine iki prieisi prie to, kad sakysi: – „Dėl manęs tegul sau nors dangus griūva, tegul nors visa žmonija pražūva, kad tik man gyvenimas malonus, kad tik žmonės per savo tamsumą apkenčia!“. Arba stosi socialistų pusėn ir drauge su mumis dirbsi dėl senojo visuomeninio gyvenimo pamatinio pertvarkymo. Štai logiška išvada, kurią būtinai padarys kiekvienas protingas žmogus, jeigu tik pradės dorai galvoti apie gyvenimą, jeigu tik atmes visus tuos išsisukinėjimus, kuriuos kužda jam ausin buržuaziškai išauklėta savanaudžių aplinka.

Bet jeigu jau mes priėjome tokios išvados, tai būtinai kyla klausimas: „Ką gi daryti?“ Atsakymas visai paprastas. Mesk tą aplinką, tą sferą, kurioje priimta tvirtinti, kad liaudis – tai nesąmoninga gyvulių banda. Eik su liaudimi, ir atsakymas savaime atsiras.

Tu pamatysi, kad visur, – Prancūzijoje, Anglijoje, Vokietijoje, Amerikoje, – visur, kur tik yra prispaustieji ir prispaudėjai, – darbininkų tarpe vyksta milžiniškas darbas bei turtuolių priespaudos naikinimas; dedami pamatai naujam visuomeniniam surėdymui, kuris bus paremtas teisėtumu ir lygybe. Šiandien liaudis jau nebespasitenkina vien baudžiamosios laikų dainomis. Ji pilna sąmone, su atsidėjimu, pergaldama visas kliūtis dirba, kad išsilaisvintų iš kapitalo vergijos.

Liaudies mintis visur ieško priemonių, kaip pertvarkyti gyvenimą taip, kad jis nebūtų prakeiksmu trims ketvirtadaliams žmonijos, kad gyvenimas būtų laimingas ir malonus visiems. Pačius sunkiausius sociologijos klausimus liaudis imasi ir stengiasi spręsti sveiku protu, vadovaudamasi sunkaus gyvenimo patyrimais. Kad susitartų su tokiais pat prispaustais, liaudis stengiasi susivienyti, arčiau susiglausti. Liaudis kuria savo darbininkų draugijas ir jas išlaiko savo menkučiais įmokėsniais; ji tveria tarptautines darbininkų sąjungas ir tomis sąjungomis, – žinoma, greičiau visokių gražbylių filantropų, – artina tą dieną, kuomet tarp atskirų tautų nebebus galimi karai. Liaudis, norėdama žinoti, ką daro kitur jos darbo draugai ir stengdamasi arčiau su jais susipažinti, iškelti ir išplatinti laisvės idėjas, – ji savo menkučiu uždarbiu palaiko darbininkų laikraščius. Ir kuomet išmuša sukilimo valanda, liaudis eina kovon už laisvę, stoja su ginklu už aukštuosius idealus, už visos žmonijos laisvę, tuo tarpu gi turtuoliai stengiasi liaudies judėjimą nukreipti savo naudon ir stato savo valdžias, semia sau turtus ant pralieto žmonių kraujo.

Ir kokia ilga nepaliaujamų pastangų eilė! Kokia nepabaigiama kova! Koks milžiniškas darbas įdėtas darbininkų judėjiman! Persekiojimais, žudymais praretintos kovotojų eilės kas kartą papildomos vis naujomis ir naujoms pajėgomis, ir diena iš dienos toji kovotojų armija didėja. Darbininkų spauda, laikraščiai steigiami tų žmonių, kuriems prisėjo trupinėliais, miego ir poilsio valandomis rankioti savo žinias, mokslą; agitacija palaikoma centais, sutaupytais nuo duonos kąsnio – ir prie viso to amžinai gresia pavojus likti be darbo ir be duonos, jeigu tik gaspadorius, fabrikantas patėmytų, kad jo darbininkas užsiima socializmu! Štai ką tu pamatytumei, jeigu eitumei su liaudimi.

Ir stodamas į nelygią kovą, darbininkas veltui savęs klausia: „Kur gi jie, tie jaunieji žmonės, išauklėti mūsų darbo pinigais? Kur gi tie, kuriuos mes rėdėm ir maitinom, pakol jie mokinos? Tie, dėl kurių mes, sulenkę nugaras po jungu, statėm namus, puikius rūmus, universitetus, akademijas, muziejus? Kur tie, dėl kurių mes, spaustuvių darbininkai, spausdinome gerąsias, mums skaitymui neprieinamas, knygas? Kur jie, tie profesoriai, tikinantys, kad jie valdo ir turi visuotinį mokslą, tuo tarpu kai jiems koks nors naujai rastas senas supelijęs vertimas brangesnis už visą žmoniją? Kur tie laisvės rėksniai, kodėl nė piršto nepajudina, kad kasdien apgintų mūsųje mindomą laisvę? Kur tie

rašytojai, poetai, menininkai, su ašaromis akyse kalbantys apie liaudį ir niekuomet neina į mūsų aplinką, į mūsų sferą, kad pagelbėtų mums sunkiose mūsų pastangoje?“

Vieni smaginasi gyvenimu, nekreipdami dėmesio į nieką; kiti, dauguma, su panieka žiūri į liaudį, pasirengę su didžiausiu pasiutimu ją išnaikinti, jeigu tik liaudis išdrįstų pajudinti jų „teises“, jų turtus...

Laikas nuo laiko liaudies tarpan patenka jaunuolis, svajojantis apie revoliuciją, apie pergalės minutes; bet ir jis greit meta liaudies reikalus, kaip tik pamato, kad kelias iki barikadų ilgas ir sunkus, kad priešais stovi varginantis darbas, kad kelias į laurų vainikus nuklotas erškėčiais. Bet visų dažniausiai Vakarų Europoje į darbininkų tarpą ateina žmonės, kuriems nepasisekė kitur įsisprausti į šiltas vietas, dedasi darbininkų vadais ir stengiasi darbininkų pečiais pakilti aukštyne, o pakilę į aukštumas, jie pirmieji skers darbininkus, jeigu tik darbininkai mėgins įgyvendinti jų pasakotas teorijas, lieps šaudyti tą jų nuomone, tamsią liaudį, jeigu tik toji liaudis mėgins sukilti neatsiklausus savo „vadų“.

Pridėk dar prie to tą išdidų, begėdišką liaudies niekinimą – ir vietoje pagalbos bendram visuomeniškam išsivystymui tu gausi visa tai, ką šiandien duoda liaudžiai buržuaziškai auklėjamas jaunimas. Ir kam gi po viso to dar klausti: „ką daryti?“ – kuomet aiškiai matosi, kad reikia padaryti viską, kuomet prieš akis stovi darbo kalnai; tame darbe tūkstančiai jaunuolių gali pritaikyti savo jėgas, savo talentą ir energiją, jeigu tik jie panorės padėti liaudžiai pertvarkyti visuomeninį surėdymą!

Tu, grynojo mokslo garbintojau, jeigu tik persiėmei socializmo principais, jeigu tu supratai visą besiantinančios revoliucijos svarbumą, argi tau neaišku, kad visus mokslus reikia perdirbti vadovaujantis naujais principais? Kad toje srityje reikia padaryti perversmą, daug gilesnį, negu kad padarė revoliucija moksle praeitame šimtmečiu? Argi tau nesimato, kad, pavyzdžiui, istorijos mokslas – tas pasakų rinkinys apie karalių, kunigaikščių gyvenimą ir jų žygius, – turi būti perdirbtas liaudies dvasioje, nurodant, ką žmonijos išsivystymui yra padariusi liaudis? Argi politinės ekonomijos, sukurtos siekiant pateisinti ir pamatuoti turtų krovimą darbo žmones išnaudojant, argi jos nereikia perdirbti ir įstatyti į tam tikrus rėmus, nustatyti tiems atviriems plėšimams tam tikras ribas? Argi gamtos mokslai, antropologija, sociologija, etika – t. y. mokslas apie žmogų, apie draugijas ir visuomenės dorą – argi jie neprivalo būti perdirbti, tiek visuomenės ir gamtos reiškinių aiškinimo metodai, tiek ir jų išdėstymo būdai? Taigi užsiimk tuo darbu! Atiduok savo žinias, savo patyrimus šiam geram darbui! Padėk mums savo griežta logika sudaužyti amžinuosius prietarus ir savo kūrybiniu protu sukurti geresnio visuomeninio surėdymo pamatus; bet ypač pagelbėk darbininkui išmokti drąsiai ir išmintingai galvoti; savo gyvenimo pavyzdžiu išmokyk jį pasiryžti kovai dėl teisybės!

Tu, gydytojau, sunkiu savo patyrimu supratęs socializmą, nepaliauk mums šiandien, rytoj ir kasdien prie kiekvienos progos kalbėti, kad dabartinėmis gyvenimo ir darbo sąlygomis žmonija pasmerkta išsigimti, kad tavo vaistai yra bejėgiai, kol devyniasdešimt devyni procentai žmonių skursta baisiomis gyvenimo sąlygomis; kad reikia ne ligas gydyti, o išnaikinti ligų šaltinius. Ir nurodyk, kokių būdu juos išnaikinti. Apsiginkluok chirurgijos peiliu, tvirta ranka pjauk tą pūvančią visuomenę ir aiškink, koks turėtų būti sveikas, protingas gyvenimas. Kaip tikras gydytojas, nuolat mums kartok, kad gangrena užkrėtus atskirus kūno organus reikia pašalinti nieko nelaukiant, nes kitaip pražus visas organizmas.

Jūs, dirbusieji mokslo pramonės srity, pasakykite mums atvirai, kokie jūsų išradimų vaisiai; nurodykite bailiams, nedrįstantiems pažvelgti ateitin, visus neišsemiamus tolimesnių išradimų, jau užčiuopiamų dabartiniu mokslu, šaltinius; parodykite, kuo galėtų tapti žmogus, jeigu jo jėgos būtų nukreiptos naudingos gamybos sustiprinimui, jeigu nebūtų gaišinamos veltui. Vietoj to, kad tarnautumėte įvairiems grobuonims ir dykaduoniams, atiduokite savo gabumus, savo praktišką protą liaudžiai, padėkite jai jos varguose.

Jūs, poetai, dailininkai, skulptoriai, muzikai, jeigu tik supratote savo tikrą pašaukimą ir paties meno tikslą, atiduokite revoliucijai savo plunksną, savo teptuką, savo drožiklį, skaptą. Apsakykite savo turtinga, vaizdžia kalba, savo stipriais paveikslais, savo muzika, didžias kovas žmonijos su prispaudėjais; įkvėpkite į jaunas širdis stiprią revoliucinę dvasią, traukusią mūsų bočius į kovą; paaškindite žmonai, kokia graži auka jos vyro, dirbančio didį žmonijos išsivadavimo darbą, ir traukite ją prie to darbo. Parodykite liaudžiai dabartinio gyvenimo žaizdas, tegul kiekvienas savo ranka palies tų žaizdų šaltinį; parodykite mums visą savo kūrybos jėgą – koks galėtų būti gražus, protingas gyvenimas, jeigu jis kiekviename žingsny nesusidurtų su dabartinio surėdymo šlykštybėmis.

Pagalčiau jūs visi, turintieji mokslą ir talentą, jeigu jumoje yra nors kibirkštis drąsos, eikite kartu su savo draugėmis, atiduokite savo žinias, savo mokslą, kad pagelbėtumėte tiems, kuriems tos pagalbos visų labiausiai reikia. Žinokite, – jeigu ateisite į darbininkų tarpą ne ponais būti, bet draugais kovoje, norėdami ne tiek mokinti, kiek patys suprasti liaudies siekimus, juos atspėti ir išaiškinti, o vėliau dirbti be perstojimo, visa jauna širdimi, kad tie siekiai būtų įgyvendinti, – žinokite, kad tik tada jūs gyvensite pilną, protingą gyvenimą.

Jūs pamatysite, kad kiekviena pastanga toj krypty atneš puikius vaisius; – ir tada, kai jūsų darbai ras jūsų sąžinės pritarimą, jumoje gims tokia jėga, kokios visai nesitikėjot. Kova už teisybę, už teisę, prieš žmonijos skriaudas – kas gi gali būti gyvenime geresnio, gražesnio, aukštesnio?

Peter Kropotkin

IV.

Ištisus tris skyrius teko kalbėti, kad pasiturinčių klasių jaunuoliams išaiškintume, kaip pats gyvenimas su jo kasdieniais klausimais stumia teisingą ir drąsų žmogų į socialistų eiles, tarnystę revoliucijai, socialiam perversmui. Tuo tarpu ši tiesa yra tokia aiški, tokia paprasta! Bet kiek prietarų, kiek godžių, savanaudžių pasiteisinimų tenka sumušti, kuomet kreipiesi į buržuaziškai išauklėtus žmones!

Su jumis, jaunuoliai iš liaudies, galima trumpiau. Pats gyvenimas veda jus prie socializmo, kad užgimtų jumyse drąsi mintis, gabumai elgtis sulig proto paliepimu. Iš tikrųjų, juk visas dabartinis socializmas kilo iš pačios liaudies gelmių. Nors keletas mokslininkų iš buržuazijos sluoksnio ir davė socializmui mokslo bei filosofijos paspirtį, tačiau jo pamatinės pažiūros kilo iš liaudies proto, kūrybos, iš darbininkų masių. Socializmas, tarptautinės darbininkų sąjungos, – ta tvirčiausia dabartinio gyvenimo jėga, – buvo sukurta ne mokslo vyrų, o pačių darbininkų, dirbant pačios liaudies įtakoje. Ir tie keli rašytojai, kurie padėjo tam darbui, nieko kito nepadarė, o tik aiškiau išreiškė ir moksliskai patvirtino pasireiškusias liaudies darbininkų pastangas.

Gimti darbo pasauly ir visa savo siela nepasiaukuoti socializmui reikštų pačiam nesuprasti savo reikalų, atsisakyti savo gerovės, savo prigimto istorinio pašaukimo.

Ar atmeni, kuomet dar vaiku buvai ir rudenio metu išbėgdavai siauron, purvinon gatvėn pažaisti? Per tavo plonus, menkus rūbus šaltis gnybdavo pečius, nugarą, o gatvės purvynas lįsdavo į kiaurus tavo batus. Jau tuo laiku tu, pamatęs išlepintus, turtingai aprėdytus vaikus, iš aukšto su panieka į tave žiūrėnčius, – retkarčiais suprasdavai, kad šios lėlės savo gabumais, protu ir jėga negali lygintis nė su tavimi, nė su tavo draugais. Bet greitai tave įstūmė purvinon dirbtuvėn, ir kasdien nuo šešių valandų ryto tau teko stovėti prie bildančios mašinos ir pačiam virsti mašina; diena iš dienos sekant jos vienodą judėjimą; o tuo pačiu laiku, – tie kiti vaikai ramiai sau mokinosi gimnazijose ir universitetuose. Ir štai dabar jie, – neturintys tokių gabumų, kaip tu, bet pasiekę mokslą, – tampa tavo viršininkais, tavo gaspadoriais. Visa kuo apsirūpini, jie naudojasi gyvenimo malonumais, civilizacijos gerove. O tu? Kas gi tavęs laukia?

Tu, sugrižęs iš darbo, įeini į mažą, drėgną, butu vadinama kambarį, kuriame bent penki šeši gyventojai; gyvenimo nuvarginta ir be laiko pasenusi tavo motina paduoda tau valgyti duonos, bulvių ir dar kokios nors putros. Vietoj poilsio arba pasilinksminimų tu laužai sau galvą amžinu klausimu: iš kur gauti pinigų užmokėti rytoj už butą, už ką pirkti tos pačios duonos ir bulvių? Nejaugi tu vilksi tokį pat skurdų gyvenimą, kokį nuo mažų dienų iki grabo lentos vilko tavo tėvas ir motina? Nejaugi tu visą savo gyvenimą dirbsi kitam, kad duotum jam visokius malonumus, turtus, mokslą, o sau pasiimtum amžiną rūpesnį dėl juodos duonos kąsnio? Atsisakyti nuo viso to, kas gyvenimą pagražina, saujelei dykaduonių atiduoti viską, kas gyvenime geriausio, maloniausio? Sprogti bedirbant ir pažinti vien trūkumus, skurdą, o likus be darbo – ir badą? Ar tai toks tavo gyvenimo tikslas?

Seniau tu tikėjai tais, kurie sakė, kad taip ir turi būti, kad taip visada buvo ir bus. Bet dabar tu jau nebetiki. Tu supranti, kad visa tai, kuo turtuoliai naudojasi – jų namai, baldai, valgis, puikūs rūbai ir visa kita – ne jų pačių padaryta, bet darbininko ir valstiečio rankomis!.. Tai už ką gi jiems atiduota viskas, o jums tik sausa duonos pluta!?

Galbūt pasitenkinsi savo likimu. Nematydamas kitokios išeities, sakysi: – „Amžių amžiais taip buvo, todėl man, bejėgiui, tenka pasitenkinti! Todėl dirbsiu ir pasistengsiu kaip nors pragyventi, blogai ar gerai, kaip galėsiu. Tegul bus taip. Bet čia pats gyvenimas tau atidengs akis.

Tarkime, tu dirbi fabrike. Fabrikantas, dabartinėse sąlygose norėdamas prisigrobtį kuo daugiau turtų pasinaudojęs darbo rankų pigumu, visokiais būdais stengiasi pagaminti kuo daugiau gaminių, prekių. Bet kadangi tų gaminių, tų prekių suvartojimas yra mažesnis, rinka nesusėja jų išpirkti, tai diena iš dienos, metai iš metų fabriko sandėliuose susidaro vis didesnė ir didesnė tų prekių atsarga. Ir štai galų gale prisiartina taip vadinama pramonės krizė, gamybos perprodukcija, sustojimas. O kuomet fabriko sandėliai perpildyti prekėmis, tai fabrikantui nėra naudos toliau tęsti gamybą, ir vieną gražią dieną jis fabriką sustabdo, o darbininkus išmeta gatvėn. Išmestųjų tarpe esi, žinoma, ir tu, ir greitai laiku pamatai, kad tavo vaikai, tavo žmona, tavo draugai, kentėdami įvairius trūkumus, pradeda silpnėti ir galų gale žūna, tuo tarpu gyvenimas, visai nesirūpindamas žūnančiais, plaukia didmiesčio gatvėmis po senovei. Tada tu pradėsi suprasti, koks šlykštus dabartinis surėdymas. Tada tu įsitikinsi, kad socialistai teisingai sako, jog dabartinis visuomeninis surėdymas turi būti pertvarkytas nuo viršaus iki apačios.

Arba vėl, jeigu tavo gaspadorius, tavo fabrikantas sumanys nuo tavo menkučio uždarbio nutraukti kelis centus. Tu, žinoma, pradėsi ginčytis, tuomet jis pasakys: „Jeigu tau maža, eik po velnių. Tavo vietoj bus šimtas!“ Tuomet tu suprasi, kad fabrikantas tave ne tik kerpa kaip avį, bet ir žmogumi tavęs neskaito, jis į tave žiūri kaip į darbo jėgą. Tokiu atveju tu toliau lenksi nugarą, atsisakysi žmoniškų jausmų ir nuolankiai priimsi visus pažeminimus ir paniekinimus, arba pasidrašinęs jam tinkamai atsakysi, bet už savo „akiplėšišumą“ būsi išmestas iš fabriko ir kaip „maištininkas“ perduotas policijai, patalpintas kalėjiman. Tada tu pamatysi, kad ne veltui socialistai šaukia sukilti prieš vergovę, prieš neteisybę ir priespaudą. Tada tu užimsi vietą tarp socialistų ir dirbsi drauge su mumis, siekdamas panaikinti visokią vergiją – ekonominę, politinę ir visuomeninę.

O jūs, moterys iš liaudies, argi jūs, visa tai matydamos, galite žiūrėti bešaliai, šaltai? Glamonėdamos savo vaikučius, ar jūs nepagalvojat, kas su jais bus, jeigu visuomenės surėdymas ir toliau pasiliks toks pat, kaip dabar? Nejaugi jūsų sūnums ir dukterims teks kęsti tokį pat skurdą ir alkį? Nejaugi ir jiems prisis amžinai kamuotis rūpesčiu dėl duonos kąsnio, amžinai skursti, nežinoti gyvenimo linksmybių, skęsti varguose? Nejaugi jūsų vyrams ir sūnums teks amžinai priklausyti nuo kokio nors darbininkų prakaitu nutukusio parazito „malonės“, amžinai būti paklusniais vergais, laikomais gyvulių vietoj?

– Ne! Žinoma, ne! Kiek kartų darbininkų žmonos savo vyrams pagelbėjo sunkioj kovoj su kapitalistais, savo patarimais ir padrašinimais! Kiek kartų pasaulio moterys darbininkės ėjo pirmose liaudies sukilimų eilėse, puldamos prieš atstatytus durtuvus. Ir šiandien Europos ir Amerikos moterys darbininkės neatsilieka nuo vyrų kovoje su prispaudėjais.

Kiekvienas doras žmogus iš jūsų, jaunuoliai – valstietis ir miesto darbininkas, mokytas ir nemokytas, turtingas ir beturtis, – jeigu tik jame plaka karšta ir jautri širdis, – turi suprasti, kaip dabar niekinamos žmogaus teisės, turi žinoti savo vietą ir eiti ten, kur jį stumia dabartinis surėdymas. Jis privalo būti revoliucionierius ir drauge su liaudimi dirbti vardan revoliucijos, kuri, sudaužiusi vergijos retežius, panaikinusi senąsias tradicijas, atidengs žmonijai naujus horizontus, iškovos tikrą laisvę, duos visiems darbo, leis išsivystyti gabumams, suteiks pilną džiaugsmą laisvo darbo vaisiais; padarys gyvenimą dorą, žmonišką ir laimingą!

Tegul mums nesako, kad mūsų per mažai, kad mes per silpni pasiekti mūsų užduočiai, mūsų tikslui.

Suskaičiuosime savo eiles, pažiūrėsime, kiek mūsų kenčia nuo dabartinės priespaudos. Mažžemių ir bežemių valstiečių, pusbadžiu gyvenančių Lietuvos kaimuose – milijonas; darbininkų ir smulkių tarnautojų, dirbančių fabrikuose ir dirbtuvėse, kraunančių kapitalus saujelei dykaduonių – daugelis tūkstančių; kareivių – taip pat tūkstančiai; juos ponai karininkai, tie turtuolių, parazitų bernai, norėdami užsitarnauti laipsnius ir vyties kryžius, mokina šaudyti į tėvus, brolius ir seseris, kuomet jie sukyla prieš plėšikus turtuolius. Kareiviams reikia tik pasukti durtuvus prieš savo vadus, ir tie žvaigžduoti ponaičiai išsibėgios kaip žiurkės. Taigi suskaičiuokime, kiek mūsų visų nuskriaustų ir paniekintų, ir pamatysime, kad mes vienu mažu spustelėjimu galime sutriuškinti savo engėjus. Tegul tik liaudis supras savo jėgą, tegul tik pamėgins – pergalė bus užtikrinta ir žemėj įsiviešpataus tiesa.

Laisvai vertė P. Šnekutis

P. Krapotkinas. Žodis jaunimui. S.-D. laikraščio „Pirmyn“ leidinys. Vilnius, 1928

Nevalstybinės politikos ir neoficialiosios kultūros žurnalas „Juodraštis“ Nr. 2, 2009 m. balandis

[Skaityti kitus „Juodraščio“ Nr. 2 straipsnius](#)

ANARCHISTO BIBLIOTEKA.

Jei jau žinai, kas yra Paryžiaus Komuna, zapatistai ir „indymedia“, jei tau ką nors reiškia tokie vietovardžiai, kaip Sietlas ar Genuja, – ši biblioteka skirta kaip tik tau. „Anarchisto bibliotekoje“ randamas knygas bei leidinius turi įdėmiai skaityti, apmąstyti, mintyse taisyti ir koreguoti. O svarbiausia – veikti pagal juose pateikiamas idėjas. Keisk pasaulį pagal tai, kaip jį įsivaizduoji. **SKAITYK, BENDRAUK, MAIŠTAUK!**

<http://www.anarchija.lt/index.php/biblioteka.html>